

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	19
----------------	----

Κεφάλαιο Πρώτο

Θεωρητική θεμελίωση της αγωγής: Έννοιες, ορισμοί, πλαίσιο

Εισαγωγή	22
1. Διασάφηση γενικών εννοιών και όρων.....	23
1.1. Αγωγή	23
1.2. Μόρφωση	24
1.3. Παιδεία	24
1.4. Αυτοαγωγή – αυτομόρφωση	25
1.5. Εκπαίδευση	25
1.6. Κατάρτιση	26
2. Σκοποί και ιδεώδη της αγωγής	26
2.1. Γενικός σκοπός και επιδιώξεις της αγωγής	26
2.2. Ο σκοπός της αγωγής στις ημέρες μας	28
2.3. Σκοποί της αγωγής στη σημερινή ελληνική εκπαίδευση	30
3. Διαδικασίες και μέσα της αγωγής	31
3.1. Η μάθηση.....	31
3.2. Η διδασκαλία	32
3.3. Το αναλυτικό πρόγραμμα	33
3.4. Τα σχολικά εγχειρίδια	33
3.5. Η ενθάρρυνση, ο έπαινος, η συμβουλή	35
3.6. Η αμοιβή & η ποινή.....	36
4. Οι παράγοντες της αγωγής.....	37
4.1. Η οικογένεια	38
4.2. Το σχολείο	39
4.3. Η οργάνωση της σχολικής ζωής.....	40
4.4. Ο εκπαιδευτικός.....	41
4.5. Η εκκλησία	42
4.6. Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας	42
4.7. Οι συνομήλικοι	43
4.8. Το κοινωνικό – πολιτισμικό πλαίσιο	44

5. Η σχέση δασκάλου-μαθητή: Η παιδαγωγική αυθεντία.....	45
6. Σχολείο και πειθαρχία.....	46
7. Τα όρια και οι δυνατότητες της Παιδαγωγικής.....	49
8. Το επιστημονικό πεδίο της Παιδαγωγικής και οι Επιστήμες της αγωγής	52
9. Οι μέθοδοι έρευνας στην εκπαίδευση	54

Κεφάλαιο Δεύτερο

Η ιστορική διάσταση της αγωγής και του θεσμού της εκπαίδευσης

Εισαγωγή	64
2.1. Η εκπαίδευση στις προεγγράμματες κοινωνίες (7000 - 5000 π.Χ.)	65
2.2. Η εκπαίδευση στον αρχαίο κινεζικό πολιτισμό (3000 π.Χ. - 1990 μ.Χ.)	66
2.3. Η εκπαίδευση στον αρχαίο αιγυπτιακό πολιτισμό (3000 - 300 π.Χ.)	67
2.4. Η εκπαίδευση στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό (1600 π.Χ. - 300 π.Χ.)	68
2.5. Η εκπαίδευση στη ρωμαϊκή περίοδο (750 π.Χ. - 450 μ.Χ.)	72
2.6. Η εκπαίδευση στην περίοδο του Βυζαντίου (4 ^{ος} - 15 ^{ος} αιώνας μ.Χ.)	73
2.7. Η εκπαίδευση στη Δυτική Ευρώπη κατά τη μεσαιωνική περίοδο (500 - 1400 μ.Χ.)	77
2.8. Η εκπαίδευση κατά την αραβική περίοδο και οι επιρροές των Αράβων στη Δυτική εκπαίδευση (700 - 1350 μ.Χ.)	81
2.9. Η εκπαίδευση στην περίοδο της Αναγέννησης και της θρησκευτικής Μεταρρύθμισης (1350 - 1600 μ.Χ.)	82
2.10. Η εκπαίδευση στην περίοδο της απολυταρχίας, της αποικιοκρατίας και της εποχής του Μπαρόκ (1600 - 1750 μ.Χ.)	91
2.11. Η εκπαίδευση στην περίοδο του Διαφωτισμού (1750 - 1850 μ.Χ.)	99
2.11.1. Εκπαίδευση και κοινωνικός μετασχηματισμός κατά τον 18 ^ο αιώνα στην Ευρώπη.....	99
2.11.2. Η δομή της εκπαίδευσης στον Διαφωτισμό	101
2.11.3. Το κίνημα των Ανθρωπιστών και η εκπαίδευση.....	103
2.11.4. Ο Νεοανθρωπισμός.....	104

Κεφάλαιο Τρίτο

Ο εκπαιδευτικός θεσμός στις κοινωνίες της νεωτερικότητας (18^{ος} - 19^{ος} αιώνας)

3.1. Η ιδέα της παιδικής ηλικίας και οι απαρχές της Παιδαγωγικής	114
3.2. Ο λόγος της «νεωτερικότητας»: βιομηχανική επανάσταση, έθνος-κράτος, Διαφωτισμός	122

3.3. Η γένεση και η εγκαθίδρυση των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Ευρώπη	131
3.4. Η εξάπλωση των εκπαιδευτικών συστημάτων και η επέκταση της μαζικής εκπαίδευσης	135
3.5. Βιοπολιτική και εκπαίδευση	139
3.5.1. Η κατασκευή της «επιστημονικής» παιδαγωγικής	143
3.6. Το σχολείο και η βιο-παιδαγωγική εξουσία: μηχανισμοί της πειθαρχίας και οι τεχνολογίες της επιτήρησης	146
3.7. Η «γραμματική του σχολείου»	151

Κεφάλαιο Τέταρτο

Η θεμελίωση και η εξέλιξη της Παιδαγωγικής και της διδακτικής στο νεότερο σχολείο (19ος - 20ος αιώνας). Οι εκπρόσωποι, οι «λόγοι» και οι πρακτικές

4.1. Εισαγωγή	164
4.2. Μετασχηματισμοί στο οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο	164
4.3. Μετασχηματισμοί στο εννοιολογικό πλαίσιο	166
4.4. Το κίνημα του Νεοανθρωπισμού (Νεοουμανισμού). Βασικοί εκπρόσωποι.....	168
4.4.1. Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)	168
4.4.2. Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827)	172
4.4.3. Johann Gottlieb Fichte (1762-1814)	178
4.4.4. Wilhelm von Humboldt (1767-1835)	181
4.4.5. Johann Friedrich Herbart (1776-1841).....	187
4.4.6. Friedrich Wilhelm August Fröbel (1782-1852)	191
4.5. Το κίνημα της Νέας αγωγής στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α. (1900-1950)	194
4.6. Εκπαιδευτικές ιδέες και πρακτικές Ευρωπαίων παιδαγωγών	197
4.6.1. Ed. Claparède (1873-1940)	197
4.6.2. M. Montessori (1870-1952)	199
4.6.3. O. Decroly (1871-1932)	201
4.6.4. A. Ferrière (1879-1960)	204
4.6.5. R. Cousinet (1881-1960)	205
4.6.6. C. Freinet (1896-1966)	205
4.6.7. G. Kerschensteiner (1854-1932)	206
4.6.8. Το σχολείο του Summerhill	210
4.7. Η Νέα αγωγή στις Η.Π.Α.	211
4.7.1. John Dewey (1859-1952)	211

Κεφάλαιο Πέμπτο
Η σχολική γνώση στον ευρωπαϊκό και τον διεθνή χώρο
(19^{ος} - 20^{ος} αιώνας)

5.1. Οι ιστορικές παραδόσεις της γνώσης και η οργάνωση των δομών της γνώσης.....	222
5.2. Η οργάνωση των προγραμμάτων σπουδών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.....	225
5.3. Η οργάνωση των προγραμμάτων σπουδών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.....	229
5.4. Σχολική γνώση και curricula στον 20 ^ο αιώνα: Η έννοια του curriculum και του προγράμματος σπουδών	234
5.5. Οι βασικοί τύποι προγραμμάτων σπουδών στον 20 ^ο αιώνα	237
5.5.1. Το διαθεματικό πρόγραμμα σπουδών	238
5.5.2. Το σπειροειδές πρόγραμμα.....	239
5.5.3. Το «πυρηνικό πρόγραμμα» ή πρόγραμμα πυρήνα	240
5.5.4. Το «κρυφό πρόγραμμα»	242
5.5.5. Το «μηδενικό πρόγραμμα».....	243
5.6. Η εξέλιξη της σχολικής γνώσης και οι θεωρήσεις των προγραμμάτων σπουδών κατά τον 20 ^ο αιώνα	244
5.6.1. Προϋποθέσεις και πρακτικές οργάνωσης και ανάπτυξης της σχολικής γνώσης	244
5.6.2. Οι βασικές προσεγγίσεις οργάνωσης των προγραμμάτων σπουδών κατά τον 20 ^ο αιώνα	248
5.7. Θεμελιώδεις θεωρίες των curricula κατά τον 20 ^ο αιώνα	254
5.7.1. Η ακαδημαϊκή θεωρία	254
5.7.2. Η θεωρία της κοινωνικής αποτελεσματικότητας	255
5.7.3. Η θεωρία της μελέτης του παιδιού	256
5.7.4. Η θεωρία της κοινωνικής αναδόμησης.....	257
5.8. Επισκόπηση των κυριότερων μοντέλων σχεδιασμού και οργάνωσης της σχολικής γνώσης και των προγραμμάτων σπουδών του 20 ^{ου} αιώνα	258
5.8.1. Το μοντέλο του Tyler	259
5.8.2. Το μοντέλο της Taba	259
5.8.3. Το εξελικτικό μοντέλο ή το μοντέλο των «εισιόντων»	260
5.8.4. Το μοντέλο του Wheeler	261
5.8.5. Το μοντέλο σχεδιασμού της σχολικής γνώσης και των προγραμμάτων σπουδών του Oliva	263
5.8.6. Το μοντέλο της ολιστικής-οικολογικής αντίληψης ως πλαίσιο σχεδιασμού της σχολικής γνώσης και των προγραμμάτων σπουδών	268
5.8.7. Το μοντέλο της παιδαγωγικής γνώσης του περιεχομένου του Shulman	270

5.9. Γενικές παρατηρήσεις και διαπιστώσεις σχετικές με την εξέλιξη και τις θεωρήσεις της σχολικής γνώσης και των προγραμμάτων σπουδών του 20 ^{ου} αιώνα	273
--	-----

Κεφάλαιο Έκτο

Η μεταπολεμική περίοδος: Εκπαίδευση, ανάπτυξη, κοινωνία και η κρίση της εκπαίδευσης (1960-1990)

Εισαγωγή	284
6.1. Βασικές ερμηνευτικές θεωρίες της περιόδου	285
6.1.1. Ο δομολειτουργισμός	285
6.1.2. Το αναπτυξιακό-εκσυγχρονιστικό μοντέλο και ο ρόλος των διεθνών οργανισμών (development-modernization model)	268
6.1.3. Οι νεομαρξιστικές προσεγγίσεις. Οι θεωρίες της σύγκρουσης και της αναπαραγωγής	287
6.1.4. Οι θεωρίες της «εξάρτησης» και του «παγκόσμιου συστήματος»	289
6.2. Ανάπτυξη και εκπαίδευση στη μεταπολεμική περίοδο. Διεθνοποίηση, εκδημοκρατισμός και εκσυγχρονισμός στην εκπαίδευση (1960-1980)	290
6.3. Οι κοινωνικές και εκπαιδευτικές ανισότητες. Η συμβολή της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης	294
6.4. Μοντέλα ερμηνείας και αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων	295
6.5. Οι κοινωνικές ανισότητες και οι θεωρίες της αναπαραγωγής στην εκπαίδευση (Bernstein, Bourdieu, κ.α.)	297
6.6. Η κριτική παιδαγωγική	300
6.7. Η «ελευθεριακή» παιδαγωγική	301
6.8. Η «κρίση» στην εκπαίδευση και ο εκπαιδευτικός νεοσυντηρητισμός (1980-1990)	306

Κεφάλαιο Έβδομο

Οι εξελίξεις στην ψυχολογία και οι επιδράσεις τους στην παιδαγωγική θεωρία και στην εκπαίδευση

Εισαγωγή	316
7.1. Επισκόπηση των πρόσφατων εξελίξεων στους κλάδους της ψυχολογίας	316
7.2. Οι βασικές ψυχολογικές θεωρίες	318
7.2.1. Ο συμπεριφορισμός	318
7.2.2. Η ψυχολογία της μορφής	318
7.2.3. Η ανθρωπιστική ψυχολογία	320

7.2.4. Η κοινωνική ψυχολογία.....	322
7.2.5. Η πολιτισμική ψυχολογία.....	325
7.2.6. Η εξελικτική ψυχολογία	326
7.2.7. Η γνωστική ψυχολογία	328
7.3. Η γνωστική-αναπτυξιακή θεωρία του Piaget	329
7.4. Η κοινωνικο-πολιτισμική θεωρία του Vygotsky	331
7.5. Αντιπροσωπευτικά μοντέλα μάθησης και διδασκαλίας	333
7.5.1. Το μιχεβιοριστικό μοντέλο της μάθησης	333
7.5.2. Το μοντέλο μάθησης της «επεξεργασίας των πληροφοριών»....	336
7.5.3. Ο κοινωνικός γνωστικισμός του Vygotsky: προς ένα αναβαθμισμένο πλαίσιο μάθησης	338

Κεφάλαιο Ογδοο

Αλλαγές στις μορφές και στους τρόπους απόκτησης της γνώσης και η «νέα μάθηση»

Εισαγωγή	346
8.1. Διαφορετικές μορφές γνώσης και οι αντίστοιχοι τρόποι απόκτησής της. Διαδικασίες και σχέσεις της Επιστήμης, της γνώσης και της μάθησης	346
8.2. Μορφές «στρατευμένης» γνώσης.	351
8.3. Μορφές απόκτησης γνώσης σύμφωνα με τον επιστημολογικό και πολιτισμικό σχετικισμό και τον μεταμοντερνισμό	355
8.4. «Νέα μάθηση» και οι αντίστοιχοι τρόποι αναζήτησης της γνώσης.....	358

Κεφάλαιο Ένατο

Οι εξελίξεις για τον ανθρώπινο εγκέφαλο και οι προεκτάσεις τους στη μάθηση, την ανάπτυξη, τη νοημοσύνη και την εκπαίδευση

Εισαγωγή	370
9.1. Θεμελιώδεις δομές και διαδικασίες του ανθρώπινου εγκεφάλου	370
9.2. Νευροεπιστημονικά ευρήματα σχετικά με τη νόηση, τη δομή, την ανάπτυξη και τις «κρίσιμες περιόδους», όπως προκύπτουν από την έρευνα για τις λειτουργίες του εγκεφάλου	377
9.3. Ευρήματα που σχετίζονται με τις ευνοϊκές συνθήκες εκμάθησης και αφορούν στο «πώς μαθαίνουν τα παιδιά»	380
9.4. Η μάθηση και η διδασκαλία που στηρίζονται στην έρευνα των «νευροδομών και λειτουργιών» του εγκεφάλου και οι εκπαιδευτικές τους προεκτάσεις (Brain based learning and teaching)	383
9.5. Από την «ενιαία» στην «πολλαπλή» νοημοσύνη	388
9.5.1. Εννοιολόγηση της νοημοσύνης.....	388

9.5.2. Η θεωρία των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης.....	391
9.5.3. Η θεωρία των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης και η αξιοποίησή της στο σχολικό χώρο	393
9.6. Θεμελιώδη μοντέλα νόησης και Παιδαγωγικής	396
9.7. Αναζήτηση εκπαιδευτικών προεκτάσεων/εφαρμογών σύμφωνα με τα νέα ευρήματα για τον εγκέφαλο, τη μάθηση, την ανάπτυξη, τη νοημοσύνη και τα νοητικά και παιδαγωγικά μοντέλα	399

Κεφάλαιο Δέκατο

Η εκπαίδευση στις κοινωνίες της ύστερης νεωτερικότητας

10.1. Προκλήσεις και μετασηματισμοί. Νέοι ηγεμονικοί λόγοι και ιδεότυποι	410
10.2. Ο «αποικισμός της γνώσης»: κοινωνίες και οικονομίες της γνώσης	411
10.3. Η παγκοσμιοποίηση... ..	413
10.4. Οι επιδράσεις της κοινωνίας της γνώσης και της παγκοσμιοποίησης στον εκπαιδευτικό θεσμό.	416
10.5. Η «αλλαγή του εκπαιδευτικού παραδείγματος»: «γεωγραφίες της γνώσης», «γεωμετρίες της εξουσίας», ο «αποικισμός» και το δίκτυο των πολιτικών	421
10.5.1. «Τόποι» της γνώσης	423
10.5.2. «Διαγράμματα της εξουσίας».....	424
10.6. Οι πολιτικές της γνώσης και οι επιδράσεις τους στην εκπαίδευση: προς την «ολοκληρωτικά παιδαγωγούμενη κοινωνία»	426
10.7. Οι πολιτικές της «επιτήρησης και ελέγχου» και η διακυβέρνηση των αριθμών. Η επισφαλής και «αναλώσιμη κοινωνία»	430

Κεφάλαιο Ενδέκατο

Ποιότητα, αποτελεσματικότητα και ηγεσία στο σχολείο. Το σχολείο ως «οργανισμός και ως κοινότητα μάθησης»

11.1. Η έννοια της ποιότητας.....	444
11.2. Η ποιότητα στην «Ευρώπη των δεικτών»	445
11.3. Η «ποιότητα» ως δίκτυο «λόγων» και πολιτικών	446
11.4. Σχολική αποτελεσματικότητα και σχολική βελτίωση	449
11.5. Η ηγεσία στο σχολείο: σύγχρονες μορφές και διαστάσεις	453
11.6. Η έννοια του σχολείου ως «οργανισμός και ως κοινότητα μάθησης»	456
11.7. Το σχολείο ως «οργανισμός που μαθαίνει».....	457
11.8. Οι εκπαιδευτικοί ως «επαγγελματική κοινότητα μάθησης».....	460

Κεφάλαιο Δωδέκατο
Προς την «κοινωνία των ικανοτήτων»:
ακαδημαϊκές, εργασιακές και εγκάρσιες ικανότητες
στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης

Εισαγωγή	474
12.1. Έννοια και διαστάσεις της ικανότητας	475
12.2. Το πλαίσιο των σχολικών γνώσεων & δεξιοτήτων στη βιομηχανική περίοδο (19 ^{ος} -20 ^{ος} αιώνας)	476
12.3. Το πλαίσιο των ικανοτήτων στη μεταπολεμική περίοδο (μεταβιομηχανικές κοινωνίες και μεταφορντισμός)	479
12.4. Αναζητώντας τις ικανότητες/δεξιότητες του 21 ^{ου} αιώνα.....	485
12.5. Το πλαίσιο των βασικών ικανοτήτων του ΟΟΣΑ (2003).....	487
12.6. Η σύνδεση των ικανοτήτων με τις σύγχρονες θεωρίες της νοημοσύνης και τη «νέα μάθηση»	494
12.7. Οι «ικανότητες» των μαθητών στην «Ευρώπη της γνώσης»: Ακαδημαϊκές, εργασιακές και εγκάρσιες ικανότητες	501
12.7.1. Οι «ακαδημαϊκές» ικανότητες των μαθητών	502
12.7.2. Οι «εργασιακές» (workplace) ικανότητες	504
12.7.3. Οι «εγκάρσιες» ικανότητες (transversal skills)	506
12.8. Επιλεγόμενα	507

Κεφάλαιο Δέκατο Τρίτο
Ο εκπαιδευτικός στην Ευρώπη της γνώσης.
Πλαίσιο και επαγγελματικά προσόντα/ικανότητες των εκπαιδευτικών

Εισαγωγή	514
13.1. Το εκπαιδευτικό επάγγελμα και η διαμόρφωση του «λόγου» για τα «προσόντα» των εκπαιδευτικών	515
13.2. Ο «λόγος» για τις «ικανότητες» και τα επαγγελματικά «προσόντα» των εκπαιδευτικών.	517
13.3. Ο εκπαιδευτικός στη στρατηγική της Λισαβόνας (2000-2010). «Λόγου» και πολιτικές της Ε.Ε..	519
13.4. Η οριοθέτηση των επαγγελματικών προσόντων των εκπαιδευτικών	522
13.5. Προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των προσόντων και των ικανοτήτων των εκπαιδευτικών	525
13.6. Η φύση, τα χαρακτηριστικά και η αναζήτηση μιας κοινής βάσης του «πυρήνα» των προσόντων/ικανοτήτων των εκπαιδευτικών	527
13.7. Το πλαίσιο των «ικανοτήτων» των εκπαιδευτικών στην Ε.Ε.	533
13.7.1. Οι «Γνώσεις» των εκπαιδευτικών.....	537
13.7.2. Οι «Επαγγελματικές δεξιότητες».....	538

13.7.3. Οι «Προδιαθέσεις» : πεποιθήσεις, στάσεις, αξίες και δεσμεύσεις	540
13.7.4. Οι «Εγκάρσιες δεξιότητες»	542
13.8. «Προδιαθέσεις»: οι απροσδιόριστες εσωτερικές πτυχές των προσόντων και η ανάδειξη της «προσωπικής θεωρίας» της διδασκαλίας	545
13.9. Οι «ικανότητες» του εκπαιδευτικού και η «επιτελεστικότητα» (performativity). Όψεις «διαγωγής» και διαστάσεις «υπαγωγής»	549
13.10. Επιλεγόμενα: το «κεφάλαιο των αποφάσεων» των εκπαιδευτικών	555

Κεφάλαιο Δέκατο Τέταρτο

Εκπαίδευση και πολυπολιτισμικότητα : Όψεις, διαστάσεις και πρακτικές

Εισαγωγή	570
14.1. Η έννοια της «οικουμενικότητας»	570
14.2. Η διαχείριση της πολιτισμικής ετερότητας: διαχωρισμός, αφομοίωση ή πλουραλισμός;.....	572
14.3. Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση : έννοια και διαστάσεις.....	574
14.4. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση : αρχές, πλαίσιο και πρακτικές	578
14.5. Κοινοί σκοποί και διαστάσεις ανάμεσα στην πολυ-(δια-)πολιτισμικότητα και την οικουμενικότητα	580
14.6. Προγράμματα σπουδών της πολυ-(δια-)πολιτισμικής και της οικουμενικής εκπαίδευσης	581
14.7. Διδακτικές προσεγγίσεις και πρακτικές της πολυ-(δια-)πολιτισμικής και της οικουμενικής εκπαίδευσης	585
14.8. Επιλεγόμενα.....	588

Κεφάλαιο Δέκατο Πέμπτο

Παιδαγωγικός Λόγος και Εκπαιδευτικές Πρακτικές στην Ελλάδα (19^{ος}-20^{ος} αιώνας)

Εισαγωγή	596
15.1. Οι αντιλήψεις για το παιδί στην προεπαναστατική περίοδο και οι επιδράσεις του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.....	598
15.2. Παιδαγωγικός λόγος και πρακτικές τον 19 ^ο αιώνα (1830-1870).....	601
15.2.1. Εξάρτηση, κλασικισμός και υπανάπτυξη	601
15.2.2. Η Αλληλοδιδασκτική μέθοδος.....	602
15.2.3. Η πειθαρχία στο Αλληλοδιδασκτικό σχολείο	605
15.2.4. Ο ρόλος και η εκπαίδευση των δασκάλων	606
15.3. Παιδαγωγικός λόγος και πρακτικές στη στροφή του 20 ^{ου} αιώνα (1870-1910)	609

15.3.1. Η αστική μεταρρύθμιση και το γλωσσικό ζήτημα	609
15.3.2. Η Ερβαρτιανή παιδαγωγική.....	611
15.3.3. Τα Διδασκαλεία και ο ρόλος του δασκάλου	613
15.3.4. Η ηθική αγωγή και η πειθαρχία στο συνδιδασκτικό σχολείο	614
15.4. Παιδαγωγικός λόγος και πρακτικές στην προπολεμική περίοδο (1910-1940)	616
15.4.1. Φιλελεύθερος εκσυγχρονισμός και εκπαιδευτικός δημοτικισμός	616
15.4.2. Η Νέα αγωγή και το Σχολείο Εργασίας	618
15.4.3. Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις 1913, 1917 και 1929.....	619
15.5. Παιδαγωγικός λόγος και πρακτικές στην μεταπολεμική περίοδο (1950-1985)	621

Κεφάλαιο Δέκατο Έκτο
Σύγχρονες πολιτικές της γνώσης στην Ελλάδα

16.1. Πολιτικές της γνώσης, προγράμματα σπουδών και σχολικά εγχειρίδια στην Ελλάδα (1980-2010)	630
16.2. «Πρόγραμμα σπουδών» και εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις	632
16.3. Η διεθνοποίηση των μεταρρυθμίσεων των προγραμμάτων σπουδών	635
16.4. Οι πολιτικές της σχολικής γνώσης	637
16.5. Προγράμματα σπουδών και σχολικά εγχειρίδια: Η σχέση τους, ο ρόλος και τα χαρακτηριστικά των σχολικών εγχειριδίων	639
16.6. Οι πολιτικές της γνώσης και τα σχολικά εγχειρίδια	641
16.7. Κριτική των πολιτικών της γνώσης στην Ελλάδα (1982-1996)	643
16.8. Η ιστορικότητα του λόγου και των εκπαιδευτικών πρακτικών στις μεταρρυθμίσεις των προγραμμάτων σπουδών (1975-2005)	645
16.9. Κριτική των πολιτικών της γνώσης και των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων της περιόδου 1975-2005	650
16.10. Η μεταρρύθμιση των προγραμμάτων σπουδών στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης 1997-2007	658
16.11. Δομικά στοιχεία του ΔΕΠΠΣ και των ΑΠΣ ως δεσμευτικές αρχές στο περιεχόμενο των νέων σχολικών εγχειριδίων	662
16.12. Προδιαγραφές συγγραφής και εκπόνησης των νέων σχολικών εγχειριδίων	665
16.13. Συγκριτική αξιολόγηση των κανονιστικών και δομολειτουργικών πλαισίων των προγραμμάτων σπουδών και των σχολικών εγχειριδίων	666
16.14. Μελέτη περίπτωσης. Στοιχεία για την «αλλαγή παραδείγματος» στη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας του δημοτικού σχολείου	669

Κεφάλαιο Δέκατο Έβδομο
Τα Παιδαγωγικά Τμήματα στην Ελλάδα (1983-2007).
Η γενεαλογία της ‘κρίσης’ και οι όψεις μιας παλίμψηστης εξουσίας

Εισαγωγή	682
17.1. Περίοδος της «αναζήτησης της ταυτότητας» και της «μετάβασης» (1983-1989)	683
17.2. Η περίοδος της «προσαρμογής και της σταθεροποίησης» (1990-1996)	689
17.3. Η περίοδος του «εκσυγχρονισμού και της ρύθμισης» (1997-2007)	691
17.4. Όψεις της «ανατομίας» των Παιδαγωγικών Τμημάτων. «Γεωγραφίες της γνώσης» και «γεωμετρίες της εξουσίας»	695
17.5. Επιλεγόμενα. Τα Παιδαγωγικά Τμήματα και η διαχείριση της ‘κρίσης’	698